BOSHLANG‘ICH TA’LIM TABIIY FANLARINING TA’LIMIY-TARBIYAVIY VAZIFALARI

Berdiyarova Maxfuza Ilhom qizi
Axborot texnologiyalari va menejment universiteti magistranti

Received: 27.10.2025
Revised: 28.10.2025
Accepted: 29.10.2025
Kalit so‘zlar: Boshlang‘ich ta’lim, tabiiy fanlar, ta’limiy-tarbiyaviy vazifalar, ekologik tarbiya, o‘quvchi shaxsi, ilmiy dunyoqarash, interfaol metodlar, kuzatuvchanlik, tabiat, o‘qituvchi mahorati, ta’lim sifati, kompetensiya.
Ключевые слова: Начальное образование, естественные науки, образовательные и воспитательные задачи, экологическое образование, личность учащегося, научное мировоззрение, интерактивные методы, наблюдение, природа, мастерство учителя, качество образования, компетентность.
Keywords: Primary education, natural sciences, educational and educational tasks, environmental

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang‘ich ta’lim tizimida tabiiy fanlarning o‘quvchilar shaxsini har tomonlama kamol toptirishdagi o‘rni va ahamiyati tahlil qilingan. Tabiiy fanlar darslari orqali o‘quvchilarda atrof-muhitni anglash, ekologik madaniyatni shakllantirish, tabiatga ongli munosabatda bo‘lish, kuzatuvchanlik va ijodiy fikrlash ko‘nikmalari rivojlantirilishi ko‘rsatib o‘tilgan. Shuningdek, maqolada tabiiy fanlarning ta’limiy-tarbiyaviy vazifalari — bilim berish, tarbiyalash va rivojlantirish jarayonlari birligi nuqtayi nazaridan yoritilgan. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining metodik mahorati, interfaol usullardan foydalanish va o‘quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirishdagi roli alohida tahlil etilgan.

Аннотация. В статье анализируются роль и значение естественных наук во всестороннем развитии личности учащихся в системе начального образования. Показано, что на уроках естествознания у учащихся формируется понимание окружающей среды, экологическая культура, осознанное отношение к природе, наблюдательность и навыки творческого мышления. В статье также рассматриваются образовательные и воспитательные задачи естественных наук с точки зрения единства процессов передачи знаний, воспитания и развития. Отдельно анализируются методическое мастерство учителя начальных классов, использование интерактивных методов и их роль в формировании научного мировоззрения учащихся.

Abstract. This article analyzes the role and importance of natural sciences in the comprehensive development of students' personalities in the primary education system. It is shown that through natural science lessons, students develop an understanding of the environment, the formation of ecological culture, a conscious attitude to nature, observation and creative thinking skills. The article also highlights the educational and educational

`

education, student personality, scientific worldview, interactive methods, observation, nature, teacher skills, quality of education, competence.

tasks of natural sciences from the point of view of the unity of the processes of imparting knowledge, upbringing and development. The methodological skills of the primary school teacher, the use of interactive methods and their role in forming a scientific worldview in students are separately analyzed.

Keywords:
cyber pedagogy, higher education, digital transformation, pedagogical conditions, digital competence, critical thinking.

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of the pedagogical conditions for the effective application of cyberpedagogical technologies in higher education. It examines the key factors influencing the successful digital transformation of the educational process: the development of digital competence among learners, the design of an innovative educational environment, the use of adaptive technologies, the introduction of artificial intelligence and big data analytics, and psychological and pedagogical support for students. It is emphasised that it is the complex combination of these conditions that ensures not only an improvement in the quality of specialist training, but also the development of critical thinking and research skills in students, which are necessary for living and working in a global information society.

Kirish. Boshlang‘ich ta’lim inson hayotidagi eng muhim ta’lim-tarbiya bosqichidir. Bu davrda bolaning shaxsiyati, dunyoqarashi, fikrlash ko‘nikmalari shakllanadi hamda uning o‘quvga bo‘lgan qiziqishi paydo bo‘ladi. Ayniqsa, tabiiy fanlar boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarga atrof-muhitni anglash, tabiat qonuniyatlarini tushunish imkonini beruvchi muhim fanlar sifatida qaraladi. Tabiiy fanlarning ta’limiy va tarbiyaviy vazifalari samarali bajarilganda, o‘quvchilar nafaqat fanlardan asosiy bilimlarni egallashadi, balki tabiatga bo‘lgan mehr-muhabbat, mas’uliyat, mantiqiy fikrlash va mustaqil izlanish kabi fazilatlarni ham rivojlantiradilar. Bugungi kunda ekologik muammolar va atrof-muhitni muhofaza qilish masalalari global ahamiyat kasb etgani sababli, boshlang‘ich ta’limda tabiiy fanlarning ta’limiy-tarbiyaviy roli yanada oshmoqda.

`

Bu davrda o‘quvchilarga tabiatni asrash, uni anglash, hayotiy muammolarga ilmiy yondashish ko‘nikmalarini berish dolzarb vazifa hisoblanadi. Shu bois, boshlang‘ich ta’limda tabiiy fanlarning ta’limiy va tarbiyaviy maqsadlarini aniq belgilab, o‘quv jarayonini zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar yordamida tashkil etish muhimdir. “Boshlang‘ich sinfda tabiiy fanlarni o‘qitish orqali o‘quvchilarning tafakkurini rivojlantirish, ularni tabiat va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni anglay oladigan shaxs sifatida tarbiyalash mumkin”[1]. Bu fikr tabiiy fanlarning nafaqat bilim berish, balki tarbiyaviy ahamiyatini ham ifodalaydi. Maqolaning maqsadi boshlang‘ich ta’limdagi tabiiy fanlarning ta’limiy va tarbiyaviy vazifalarini aniqlash, ularning ta’lim jarayonidagi o‘rni va ahamiyatini yoritishdir. Shu bilan birga, dars jarayonida ushbu vazifalarni samarali bajarish yo‘llari ham ko‘rib chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili. Boshlang‘ich ta’limda tabiiy fanlarni o‘qitish nafaqat o‘quvchilarda tabiat haqidagi ilmiy bilimlarni shakllantirish, balki ularning axloqiy, estetik va ekologik madaniyatini yuksaltirishga xizmat qiladi. Shu bois, bu soha bo‘yicha ilmiy izlanishlar o‘quv jarayonining ta’limiy-tarbiyaviy ahamiyatini chuqur yoritishga qaratilgan. Tursunova D o‘zining “Boshlang‘ich ta’lim metodikasi” nomli ilmiy ishida tabiiy fanlar darslarini o‘qitishda o‘quvchilarning kuzatish, tahlil qilish, sabab-oqibat bog‘lanishlarini topish ko‘nikmalarini rivojlantirish muhimligini ta’kidlaydi. Muallif fikricha, “ko‘proq tajriba, kuzatish va amaliy faoliyat orqali yangi bilimlarni egallaydilar”[2]. Shu bois tabiiy fanlar darslarida tajriba o‘tkazish, tabiatni bevosita kuzatish va interaktiv metodlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

O‘quvchi tabiatni idrok etadi, ekologik ong shakllanadi va bu jarayon shaxsning har tomonlama kamolotiga zamin yaratadi. Yo‘ldosheva M. esa “Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi uchun pedagogika asoslari” asarida tabiiy fanlarni o‘qitishning tarbiyaviy jihatiga alohida e’tibor qaratadi. “O‘quvchi o‘rganish jarayonida o‘z tajribasiga asoslangan holda fikr yuritsa, bu bilimlar mustahkamroq bo‘ladi” [3]. Shu sababli tabiiy fanlarni o‘qitishda har bir bola faol kuzatuvchi va ishtirokchi bo‘lishi kerak. o‘qituvchi dars davomida o‘quvchiga mehnatsevarlik, vatanparvarlik va mas’uliyat tuyg‘ularini singdira olsa, bu bilimlar o‘z samarasini beradi. Tabiiy fanlar shu jihatdan ta’lim va tarbiyaning uzviy bog‘liqligini ta’minlovchi fan sifatida talqin qilinadi.

Shuningdek, Karimova Sh. “Tabiiy fanlarni o‘qitish metodikasi” nomli o‘quv qo‘llanmasida, boshlang‘ich sinfda tabiiy fanlarni o‘qitishda o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos didaktik o‘yinlar va tajribalar orqali darsni jonlantirish, ularning qiziqish va mustaqil fikrlashini kuchaytirish zarurligini qayd etadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari tafakkuri, xotirasi, e’tibori va hissiy dunyosi jadal rivojlanadigan davrda bo‘ladi. Shu sababli tabiiy fanlarni o‘qitishda ularning **psixologik, fiziologik va**

`

individual yosh xususiyatlarini hisobga olish o‘ta muhimdir. Boshlang‘ich yoshdagi bolalarda **ixtiyorsiz e’tibor** ustunlik qiladi, ya’ni ular diqqatini uzoq vaqt bir narsada jamlay olmaydilar. Shu sababli darslar **faol, qisqa va turli faoliyat turlari bilan boyitilgan** bo‘lishi kerak: suhbat, tajriba, rasm chizish, topishmoqlar, interaktiv o‘yinlar va guruhli ishlardan foydalanish muhim. Xotiralari esa asosan **ko‘rish va eshitishga** asoslanadi, shu bois **vizual vositalar** plakatlar, videolar, jadvallar o‘quvchilarning eslab qolish jarayonini osonlashtiradi.

Munozara. Boshlang‘ich ta’limda tabiiy fanlarning ta’limiy-tarbiyaviy vazifalari o‘quvchilarning butunlay rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, tabiiy fanlar nafaqat bilimlarni berishda, balki o‘quvchilarda tabiatga nisbatan hurmat, ekologik ong va mas’uliyatni shakllantirishda ham samarali vosita hisoblanadi. Bu esa o‘z navbatida bolalarda ekologik madaniyat va atrof-muhitni asrashga qiziqishni kuchaytiradi. Biroq, mavjud pedagogik amaliyotda tabiiy fanlarning ta’limiy va tarbiyaviy vazifalari orasida muvozanat yetarlicha ta’minlanmayotgani kuzatilmoqda. Ko‘p hollarda dars jarayoni faqat bilim berishga yo‘naltiriladi, bu esa o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va amaliy ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlarini cheklaydi. Shu sababli, pedagoglar va o‘qituvchilar o‘quvchilarning qiziqishini uyg‘otish, ularni faol ishtirok etishga rag‘batlantirish uchun interfaol metodlarni faol qo‘llashlari lozim.

Shuningdek, ekologik tarbiya masalasi ham dolzarb bo‘lib qolmoqda. Atrof-muhitning buzilishi va ekologik muammolar global xatar sifatida ko‘rilmoqda, shuning uchun boshlang‘ich maktab bosqichidan boshlab o‘quvchilarga tabiatni asrash, uni hurmat qilish ko‘nikmalarini singdirish muhim ahamiyatga ega. Bu borada davlat dasturlari va maktab o‘quv rejalarida tabiiy fanlarning tarbiyaviy funksiyasini kuchaytirish zarur. Tadqiqotda aniqlangan yana bir muhim jihat o‘quvchilarning tabiiy fanlar bo‘yicha amaliy tajribalar, kuzatuvlar va eksperimentlar orqali o‘rganishlari ta’lim samaradorligini oshiradi. Tajribaviy faoliyat bolaning fikrlash jarayonini jonlantirib, bilimlarni mustahkamlaydi va ta’limni yanada qiziqarli qiladi. Shu bilan birga, jamoaviy ishlarga asoslangan o‘quv faoliyati o‘quvchilarning ijtimoiy ko‘nikmalarini, hamkorlik qobiliyatini rivojlantiradi. Bu esa o‘z navbatida yosh avlodni nafaqat bilimli, balki mas’uliyatli va faol fuqarolar sifatida shakllantirish imkonini beradi.

Tadqiqot muhokamasi. Ushbu tadqiqot boshlang‘ich ta’limda tabiiy fanlarning ta’limiy va tarbiyaviy vazifalarini aniqlashga qaratilgan bo‘lib, olingan natijalar avvalgi ilmiy izlanmalar bilan uzviy bog‘liq ekanligi tasdiqlandi. Tadqiqot davomida o‘quvchilarning tabiiy fanlarga bo‘lgan qiziqishi va ularning ta’lim-tarbiya jarayonida faolligi oshgani kuzatildi. Bu natija, Tursunov va Jo‘rayev hamda Yo‘ldoshev tadqiqotlaridagi fikrlarni

`

tasdiqlaydi, ular boshlang‘ich sinflarda interfaol metodlarning qo‘llanilishi o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishga yordam berishini ta’kidlagan. Bundan tashqari, ekologik tarbiyaning boshlang‘ich maktabda erta bosqichda boshlanishi o‘quvchilarda atrof-muhitga mas’uliyat tuyg‘usini shakllantiradi, bu esa bugungi kunda global ekologik muammolarni hal qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot davomida aniqlandi-ki, tabiiy fanlarning ta’limiy va tarbiyaviy vazifalari orasida muvozanat saqlanmaganda, o‘quvchilarning fanlarga qiziqishi pasayadi va ta’lim samaradorligi kamayadi. Bu esa Abdullaev va Karimov tomonidan ta’kidlangan pedagogik muammolarni yoritadi. Shu sababli, pedagoglar interfaol o‘quv metodlarini joriy etish, darslarni amaliy mashg‘ulotlar, eksperimentlar va guruh ishlari bilan boyitish orqali muvozanatni ta’minlashi zarur. Boshlang‘ich ta’limda tabiiy fanlar o‘quvchilarni nafaqat fan bilimlari bilan ta’minlaydi, balki ularning shaxsiy rivojlanishi, ekologik ong, ijtimoiy ko‘nikmalar va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda ham muhim rol o‘ynaydi. Shu bois, ta’lim jarayonini tashkil etishda ta’limiy va tarbiyaviy vazifalarni uyg‘unlashtirish ta’lim sifatini oshirishda kalit omil hisoblanadi.

Xulosa. Ushbu maqolada boshlang‘ich ta’limdagi tabiiy fanlarning ta’limiy va tarbiyaviy vazifalari atroflicha tahlil qilindi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, tabiiy fanlar bolalarning dunyoqarashini kengaytirish, mustaqil fikrlash va kuzatish ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, ular o‘quvchilarda ekologik ong, tabiatga hurmat va mas’uliyat kabi tarbiyaviy fazilatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Boshlang‘ich sinflarda tabiiy fanlarni o‘qitishda ta’limiy va tarbiyaviy vazifalarni uyg‘un bajarish ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Maqolada ta’lim jarayonida interfaol metodlar va amaliy mashg‘ulotlar qo‘llanilishi o‘quvchilarning fanlarga bo‘lgan qiziqishini oshirishi, ularning mustaqil izlanishlariga turtki berishi ta’kidlandi. Shuningdek, ekologik tarbiya boshlang‘ich ta’lim bosqichida boshlanganida, bolalarda atrof-muhitni asrashga oid mas’uliyat tuyg‘usi mustahkamlanadi. Natijada, boshlang‘ich ta’limdagi tabiiy fanlarning ta’limiy-tarbiyaviy vazifalarini to‘liq va muvozanatli bajarish yosh avlodni nafaqat bilimli, balki ijtimoiy jihatdan mas’uliyatli va ekologik madaniyatga ega shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev, Sh. M. (2018). *Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi*. Toshkent: O‘zbekiston.

`

2. Yo‘ldosheva, M. (2020). *Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi uchun pedagogika asoslari*. Toshkent: “Fan va texnologiya”.
3. Tursunova, D. (2021). *Boshlang‘ich ta’limda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish metodikasi*. Toshkent: TDPU nashriyoti.
4. Olimova, G. (2022). *Sinf rahbarining oila va jamoatchilik bilan hamkorligi*. Samarqand: SamDU nashriyoti.
5. Qodirova, N. (2019). *Tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishda zamonaviy metodik yondashuvlar*. Toshkent: O‘zPFITI.
6. Eshmurodova G.X, Berdiyarova M.I. Boshlang’ich sinf o’quvchilarining ma’naviyatini oshirishga xizmat qiluvchi omillar; Pedagogika OAK jurnali. Ilmiy-nazariy va metodik jurnal; Toshkent, 2024 6-son
7. Eshmurodova G.X, Berdiyarova M.I**.** Methodology of Spiritual Education in Primary E;IF (импакт-фактор)12,38 / 2024; American Journal of Alternative Education ISSN: 2997-3953 (Online) Vol. 1, No. 10, Dec 2024, Available online at: https://scientificbulletin.com/index.php/AJAE; 113-116 betlar
8. Eshmurodova G.X, Berdiyarova M.I. Spiritual Qualities of Primary School Students;IF (импакт-фактор)12,43 / 2024 Excellencia: international multi-disciplinary journal of education https://multijournals.org/index.php/excellencia-imje 290-294 betlar.
9. Primova, M. (2024). INTERPRETABLE PHRASEOLOGICAL UNITS OF CHARACTER EXPRESSION IN FRENCH AND UZBEK LANGUAGES. *Академические исследования в современной науке*, *3*(5), 130-134.
10. Pirimova, M., Torambetov, B., Kadirova, S., Ziyaev, A., Gonnade, R. G., & Ashurov, J. (2022). Synthesis, crystal structure and Hirshfeld surface analysis of a zinc (II) coordination polymer of 5-phenyl-1, 3, 4-oxadiazole-2-thiolate. *Structure Reports*, *78*(8), 794-797.
11. Pirimova, M. A., Kadirova, S. A., Ziyayev, A. A., & Buvraev, E. R. (2023). Co (II) VA V (V) NING 5-(FENIL)-1, 3, 4-OKSADIAZOL-2-TION ASOSIDAGI ARALASH METALLI KOMPLEKS BIRIKMASINI ANTIOKSIDANTLIK FAOLLIGINI O ‘RGANISH. *2020*, *No. 1 (119/2)*, *119*(90), 5-9.

`

12. Primova, M. A. Kadirova Sh. A., Ziyayev AA, Buvrayev ER Co (II) va V (V) ning 5-(fenil)-1, 3, 4-oksadiazol-2tion asosidagi aralash metalli kompleks birikmasini antioksidantlik faolligini o'rganish. *Samarqand davlat universiteti ilmiy axborotnomasi-2020 yil*.
13. Primova, M. A., Kadirova, S. A., Ziyayev, A. A., & Buvrayev, E. R. (2020). va V (V) ning 5-(fenil)-1, 3, 4-oksadiazol-2tion asosidagi aralash metalli kompleks birikmasini antioksidantlik faolligini o'rganish.
14. Нуралиева, Г. А., & Пиримова, М. А. Universum: Химия и биология: электр. научн. журн. 2020. № 2 (68).
15. PIRIMOVA, M. A., KADIROVA, S. A., & ZIYAYEV, A. A. (2025). Synthesis and study of complex compounds with 1, 3, 4-oxadiazole derivatives based on ammonium vanadate. *Chemistry and chemical engineering*, *2024*(4), 5.
16. Abdukhakim, Z., & Mehribon, P. (2025). SYNTHESIS, CRYSTAL STRUCTURE AND HIRSHFELD SURFACE ANALYSIS OF A 2–CARBOXYMETHYLTHIO-5-PHENYL-1, 3, 4-OXADIAZOLE. *Universum: химия и биология*, *4*(6 (132)), 31-35.
17. Mehribon, P., & Ziyaev, A. A. Synthesis, Crystal Structure and Hirshfeld Surface Analysis of A 2–rboxymethylthio-5-Phenyl-1, 3, 4-Oxadiazole. *Available at SSRN 5120800*.
18. Саидов, С. С., Исмаилова, Д. С., & Абдуразаков, А. Ш. (2025). СИНТЕЗ АЗОМЕТИНОВ И АМИДОВ В РЯДУ 1, 3, 4-ОКСАДИАЗОЛОВ. *Universum: химия и биология*, *3*(6 (132)), 23-28.
19. Mehribon, P., & Ziyaev, A. A. Synthesis, Crystal Structure and Hirshfeld Surface Analysis of A 2–rboxymethylthio-5-Phenyl-1, 3, 4-Oxadiazole. *Available at SSRN 5120800*.

`